

PECULIARITIES OF STATE CONTROL AND PROSECUTOR'S CONTROL OVER PERSONAL DATA SECURITY

Sanjar Uktamovich Atadjanov

Master's student

Law enforcement academy

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: personal data security, state control, state control over personal data security, authorized body, prosecutor's control

Received: 28.02.24

Accepted: 01.03.24

Published: 03.03.24

Abstract: At a time when the protection of human rights is the main task of the state, ensuring the security of personal information is an important issue. Ensuring the security of personal data cannot be imagined without the implementation of state control in this area. Unfortunately, it is also true that today there are a number of legal gaps in the implementation of state control in the field of providing personal information. In this article, such problems are scientifically analyzed, and suggestions and recommendations for their elimination are presented.

ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ УСТИДАН ДАВЛАТ НАЗОРАТИ ВА ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Санжар Уктамович Атаджанов

Магистратура талабаси

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: шахсга доир маълумотлар хавфсизлиги, давлат назорати, шахсга доир маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш устидан давлат назорати, ваколатли орган, прокурор назорати

Аннотация: Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш давлатнинг асосий вазифаси бўлган бир даврда шахсга доир маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш муҳим масала ҳисобланади. Шахсга доир маълумотлар хавфсизлигини таъминлашни бу соҳада давлат назоратини амалга оширишсиз тасаввур этиб бўлмайди. Бугунги кунда шахсга доир маълумотларни таъминлаш

соҳасида давлат назоратини амалга оширишда бир қатор ҳуқуқий бўшлиқлар мавжуд эканлиги ҳам афсуски, айни ҳақиқатдир. Мазкур мақолада айнан мана шундай муаммолар илмий жиҳатдан таҳлил этилиб, уларни бартараф этишга оид таклиф ва тавсиялар акс этган.

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ И ПРОКУРОРСКОГО КОНТРОЛЯ ЗА БЕЗОПАСНОСТЬЮ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

Санжар Уктамович Атаджанов

студент магистратуры

Академия правоохранительных органов

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: безопасность персональных данных, государственный контроль, государственный контроль за безопасностью персональных данных, уполномоченный орган, прокурорский контроль

Аннотация: В то время, когда защита прав человека является основной задачей государства, обеспечение безопасности личной информации является важным вопросом. Обеспечение безопасности персональных данных невозможно представить без осуществления государственного контроля в этой сфере. К сожалению, справедливо и то, что на сегодняшний день существует ряд законодательных пробелов в осуществлении государственного контроля в сфере предоставления персональной информации. В данной статье научно проанализированы подобные проблемы, а также представлены предложения и рекомендации по их устранению.

КИРИШ

Рақамли технологиялар ривожланган даврда шахсга доир маълумотларни муҳофаза қилиш зарурати, бу соҳадаги ваколатли органларнинг масъулиятини янада оширади.

Шахсга доир маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлашда давлат назорати бир қатор олимлар томонидан таҳлил этилган масала ҳисобланади. Ушбу масалани тадқиқ этган рус олимлари қаторига А.В.Чернявский, Д.В.Ойзерман, М.А.Федотов, Ю.А.Тихомиров, С.А.Батчиковларни, Ф.Бек, Дж.Рейнольдс, М.Джонсон, П.Ван ден Берг, А.Кастель каби хорижлик олимларни мисол қилиб келтиришимиз мумкин.

АСОСИЙ ҚИСМ

А.В.Чернявскийнинг фикрича, шахсга доир маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш устидан давлат назорати – бу шахсий маълумотларни руҳсатсиз қилиш,

фойдаланиш, ўзгартириш, тарқатиш, шунингдек бошқа қонунга хилоф ҳаракатлардан ҳимоя қилишни таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тизимидир.[3]

Ю.А.Тихомиров эса бу тушунчага қуйидагича таъриф берган: шахсий маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш устидан давлат назорати – бу шахсий маълумотларнинг ҳимоя қилинишини таъминлашга қаратилган ҳуқуқий, ташкилий ва техник чора-тадбирлар мажмуидир.[4] Ушбу олим шахсга доир маълумотларни ҳимоя қилишдаги қандай чора-тадбирлар мажмуи мавжудлигига эътибор қаратади.

С.А. Батчиков шахсий маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш устидан давлат назоратини шахсий маълумотларни хавфсиз қайта ишлаш учун шарт-шароитларни яратишга қаратилган чора-тадбирлар тизими сифатида эътироф этади. [5]

Д.В.Ойзерман эса бирмунча аниқроқ кўринишдаги таъриф берганлигини кўришимиз мумкин. Унинг фикрича, шахсий маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш устидан давлат назорати **ваколатли давлат органларининг** шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилиш бўйича фаолиятidir. [6] Яъни ушбу таърифда олдинги таърифдан фарқли равишда ваколатли давлат органининг назорат қилиш вазифаси мавжудлигига эътибор қаратилган.

Шахсга доир маълумотлар масаласи бошқа хорижлик олимлар томонидан ҳам тадқиқ этилган. Хусусан, немис олими Ф.Бек шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича давлат назорати шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тизими деб тавсифлайди.[7]

Америкалик тадқиқотчи Дж.Рейнольдс шахсий маълумотлар хавфсизлиги устидан давлат назоратини шахсий маълумотларни руҳсатсиз кириш, фойдаланиш, ўзгартириш, тарқатиш, шунингдек, бошқа ноқонуний ҳаракатлардан ҳимоя қилишни таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тизими сифатида таърифлайди.

Инглиз олими М. Джонсон ҳам немис олими Ф.Бекнинг таърифига жуда ўхшаш таъриф берганлигини кўришимиз мумкин. Яъни шахсий маълумотлар хавфсизлиги устидан давлат назорати – бу шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тизими.

Юқоридаги таърифларнинг аксарияти шахсга доир маълумотларнинг ҳимоя қилиниши устидан давлат назорати тушунчасини бундай маълумотларни ҳимоя қилишга оид чора-тадбирлар йиғиндиси эканлигини қайд этишган. Бизнинг фикримизча бу соҳадаги давлат назорати чора-тадбирлар йиғиндиси билан эмас, балки асосан бу қонуний ваколатга эга бўлган давлат органларининг ваколатларида намоён бўлиши мантиқан тўғри

ҳисобланади. Чунки давлат назорати қонуний ваколатли орган томонидан қонунда белгиланган тартибда амалга оширилишига боғлиқ.

Юқорида таҳлил этилган фикрлар, улардаги ягона тўғри ёндашув мавжуд эмаслиги сабабли шахсга доир маълумотлар хавфсизлиги устидан давлат назорати тушунчасига қуйидагича муаллифлик таърифи бериш таклиф этилади:

Шахсга доир маълумотлар хавфсизлиги устидан давлат назорати – қонунга мувофиқ ваколат берилган органнинг шахсга доир маълумотлар дахлсизлигини таъминлашини назорат қилиш билан боғлиқ фаолиятдир.

Ўзбекистон Республикаси “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонунининг 8-моддасига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат персоналлаштириш маркази (Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 декабрдаги “Янги Ўзбекистон маъмурий ислохотларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги

ПФ–269-сон Фармони билан ушбу марказ негизда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Персоналлаштириш агентлиги ташкил этилди) шахсга доир маълумотлар соҳасидаги ваколатли давлат органи ҳисобланади.

Қонун билан ваколатли давлат органи сифатида Агентликнинг соҳани тартибга солиш бўйича қатор ваколатлари кўрсатиб ўтилган бўлиб, шулардан шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчилик талабларига риоя этилиши устидан ўз ваколатлари доирасида давлат назоратини амалга ошириш ҳам назарда тутилган.

Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс 46²-моддасида ушбу соҳада содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарлик белгиланган. Бироқ, қонунчилик ҳужжатларида Агентлик томонидан давлат назорати қандай шаклда, қайси ҳуқуқий таъсир чоралари орқали амалга оширилиши, назорат объектлари, предмети каби муҳим масалалар ёритилмаган, бундан ташқари Агентликка ушбу йўналишда маъмурий ҳуқуқбузарликка оид иш юритиш ваколати берилмаган.

Бунинг тасдиғи сифатида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги “Шахсга доир маълумотларга ишлов бериш соҳасидаги айрим норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 570-сонли қарорининг 3-бандида Агентликка Ички ишлар вазирлиги билан биргаликда “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни талабларини бузиш ҳолатларини аниқлаш, улар бўйича маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги баённомани расмийлаштириш ва судга тақдим этиш ваколатига эга бўлган давлат органини

белгилашни назарда тутувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасини ўрнатилган тартибда Вазирлар Маҳкамасига киритиш вазифаси қўйилганлигидан ҳам кўриш мумкин.

Натижада, шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилишини давлат томонидан назорат қилиш тартиби аниқлаштирилмаганлиги, ушбу соҳадаги ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, улар бўйича маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги баённомани расмийлаштириш ва судга тақдим этишга ваколатли орган белгиланмаганлиги ҳуқуқни қўллаш амалиётида чалкашликларга олиб келмоқда.

Буни суд амалиёти мисолида (public.sud.uz) ҳам кўрадиган бўлсак, фуқароларнинг шахсий ва маиший мақсадларда ўзганинг фото ва видео тасвири акс этган маълумотларни уларнинг розилигисиз ижтимоий тармоқларда тарқатганлик ҳолатлари суриштирув органлари (ички ишлар органлари) томонидан Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 46²-моддаси билан малакаланиб, судга юборилаётганлигига гувоҳ бўлишимиз мумкин.

Ўз навбатида, судлар томонидан ҳам суриштирув органларининг қарорлари қўллаб-қувватланиб, фуқароларнинг жавобгарлик масаласи ушбу моддага асосан ҳал этилмоқда.

Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 280-моддаси (Маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисида баённома тузишга ваколати бўлган шахслар)га эътибор қаратадиган бўлсак, бузилиши маъмурий жавобгарликни келтириб чиқарадиган қоидаларга риоя этилишини текшириш ва (ёки) назорат қилиш қонунчилик билан зиммасига юклатилган тегишли органнинг ваколатли мансабдор шахси маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги баённомани тузиши қайд этилган.

Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни ва бошқа қонунчилик ҳужжатларида ушбу тизим органларига шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатларига риоя этилишини текшириш ва назорат қилиш вазифаси юклатилмаган.

Юзага келган мазкур ҳуқуқий коллизияларни бартараф этиш мақсадида қуйидагилар **таклиф қилинади:**

1) “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонунни 8-моддаси иккинчи қисмини қуйидаги таҳрирдаги ўн тўртинчи хатбоши билан тўлдириш:

“оператор, мулкдор ва учинчи шахслар томонидан шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилишини назорат қилиш, соҳада йўл қўйилаётган ҳуқуқбузарликларни ўз вақтида аниқлаш, улар бўйича маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисида баённомалар тузиш;”;

2) юқоридаги Қонунни янги 8¹-модда билан тўлдириб, унда ички ишлар органларининг шахсга доир маълумотлар соҳасидаги ваколатларини белгилаш, шу жумладан фуқаролар томонидан шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилишини назорат қилиш, соҳада йўл қўйилаётган ҳуқуқбузарликларни ўз вақтида аниқлаш, улар бўйича маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисида баённомалар тузишни назарда тутиш.

Қонунларнинг ижро этилиши устидан прокурор назорати масаласи бир қатор миллий ва хорижлик ҳуқуқшунос олимлар томонидан тадқиқ этилган муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Миллий олимлардан О.Мадалиев, А.Давлетов, Ф.Раҳимов, Б.Пўлатов, И.Джураев, М.Қодирова, Х.Каримов ва бошқалар бу соҳада муҳим тадқиқотлар олиб борган бўлса, хорижда Н.В.Ласкина, Р.С.Абдулин, В.К. Бобров, Н.П. Кириллова, Н.Андра, М.Бартос, М.А.Похоретски ва бошқа кўплаб олимлар илмий изланишлар олиб бориб, прокурор назорати фаолиятининг турли соҳалари тадқиқ этган.

Хусусан, О.Мадалиев прокурор назорати тушунчасига қуйидагича таъриф берган: прокурор назорати – давлат фаолиятининг мустақил, ўзига хос тури ҳисобланади. Ушбу фаолият прокуратура органларидан бошқа ҳеч бир давлат идораси, ташкилоти, жамоат ташкилотлари, ёинки, бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари, шунингдек, мансабдор шахслари ёки жисмоний шахслари амалга ошира олмайдилар. [8]

Ҳақиқатдан ҳам прокуратура органлари томонидан олиб бориладиган назоратни бошқа бир субъект амалга ошира олмайди. Чунки Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ бундай ваколат фақат шу органга берилган. Яъни, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 143-моддасида Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонунларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан назоратни Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширади деб белгиланган. [1]

Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 2-моддасида ушбу органнинг асосий вазифаси сифатида қонун устуворлигини таъминлаш, қонунийликни мустаҳкамлаш, **фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини**, жамият ва давлатнинг қонун билан қўриқладиган манфаатларини, Ўзбекистон Республикаси конституциявий тузумини ҳимоя қилиш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактика қилиш келтирилган. [2]

Ушбу асосий вазифалар қаторида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш вазифасини амалга ошириш учун прокуратура органлари ўзининг асосий фаолият йўналишларидаги ишларни, шу жумладан, фуқаронинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини

таъминлашга қаратилган қонунлар ижроси устидан назорат қилиш ишларини ташкил этади.

Шахсга доир маълумотларнинг ҳимоя қилинишига бўлган ҳуқуқ шахснинг конституциявий ҳуқуқи бўлганлиги, бундай маълумотларни ҳимоя қилиш тегишли қонун билан тартибга солинганлиги сабабли прокуратура органлари ушбу соҳада назорат олиб бориш орқали қонунийликни таъминлаш билан бирга шахснинг конституциявий ҳуқуқини ҳимоя қилади.

Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни 27-моддасига кўра давлат шахсга доир маълумотларнинг ҳимоя қилинишини кафолатлайди. Бунинг учун эса мулкдор ва (ёки) оператор, шунингдек учинчи шахс шахсга доир маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича қуйидагиларни таъминлайдиган ҳуқуқий, ташкилий ва техник чораларни кўради:

- субъектнинг ўз шахсий ҳаётига аралашувдан ҳимоя қилиниш ҳуқуқи амалга оширилишини;

- шахсга доир маълумотларнинг яхлитлигини ва бут сақланишини;

- шахсга доир маълумотларнинг махфийлигига риоя этилишини;

- шахсга доир маълумотларга қонунга хилоф равишда ишлов берилишининг олди олинишини таъминлайди.

Бундан ташқари, шахсга доир маълумотларга ишлов беришга оид шартлар ва талабларнинг бажарилишини таъминлайди. Давлатнинг ушбу мажбуриятининг бажарилишида, шак-шубҳасиз прокуратура органларининг ўрни катта ҳисобланади.

ХУЛОСА

Юқорида олиб борилган таҳлилдан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, шахсга доир маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлаш устидан олиб бориладиган давлат назорати ва прокурор назорати шахснинг бу ҳуқуқини ҳимоя қилишни кафолатлайдиган муҳим асосдир. Шахсга доир маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлашга оид қонунчиликка оид Вазирлар Маҳкамаси ва Адлия вазирлиги ҳузуридаги Давлат персоналлаштириш агентлиги шахсга доир маълумотлар билан ишлашни тартибга солиш, бу соҳада давлат сиёсатини олиб бориш, қонунчиликка тегишли таклифлар киритиш, ўз ваколатлари доирасида бундай маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлайди.

Прокурор назоратини амалга ошириш орқали фуқароларнинг Конституция ва Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонунида белгиланган ҳуқуқлари ҳимоя қилинади, бу соҳадаги қонунчилик устидан назорат

таъминланади, қонунбузилиш ҳолатларига нисбатан тегишли чоралар кўрилишини таъминлашга эришилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.11.2023 й., 03/23/880/0905-сон. <https://lex.uz/acts/106197>
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон. <https://lex.uz/docs/6445145#6446164>
3. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.11.2023 й., 03/23/880/0905-сон. <https://lex.uz/acts/106197>
4. А.В.Чернявский Государственный контроль за обеспечением безопасности персональных данных", журнал "Право и безопасность", № 1, 2013 г.
5. Ю.А.Тихомиров "Государственный контроль и надзор в сфере защиты персональных данных", журнал "Законодательство и практика", № 4, 2015 г.
6. С.А.Батчиков Учебник "Правовые основы защиты персональных данных", Москва, 2016 г.
7. Д.В. Ойзерман "Правовые основы защиты персональных данных", Монография. Москва, 2012 г
8. Ф.Бек "Государственный контроль за защитой персональных данных в Германии", журнал "Право и безопасность", № 2, 2014 г
9. Мадалиев. О.М. Прокурор назорати. Дарслик. Умумий қисм. – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. – 45-б.